

Нові сторінки з життя фізика-теоретика Леона Йосифовича Кордиша

Розглядаються нові сторінки з життя фізика-теоретика Леона Йосифовича Кордиша, зокрема уточнення дати народження, наукове життя, а також питання про присудження йому звання члена-кореспондента Всеукраїнської академії наук.

Одним з перших фізиків-теоретиків початку ХХ ст. в Україні був Леон Йосифович Кордиш. Його наукова діяльність охоплювала майже всі розділи тогочасної фізики: механіку, акустику, спектроскопію, термодинаміку, теорію рентгєнівських променів, теорію електропровідності та надпровідності, будову атома, теорію відносності, теорію квантів, квантову механіку, радіоактивність.

Не дивлячись на те, що Л.Й.Кордиш був висококваліфікованим фізиком свого часу, в науковій літературі згадок про нього майже не існує. Дуже мало відомо про життя вченого, його навчання та роботу. Особливий інтерес має з'ясування питання про присудження йому звання члена-кореспондента Всеукраїнської академії наук.

Одна з перших згадок про вченого з'явилась в 1927 році у «Віснику природознавства» [1], згідно якої теоретична фізика розвивалася у Києві саме завдяки Л.Й.Кордишу: «Дослідження з теоретичної фізики провадилися на Україні за останні роки майже виключно в Києві, й на чолі цієї роботи стояв проф. Л.Кордиш», — писав про нього О.Г.Гольдман [1, с.262].

У 1933 році в журналі «Успехи физических наук» [2] був надрукований некролог з приводу смерті вченого, написаний Л.Я.Штрумом, де містяться огляд основних досягнень Л.Й.Кордиша, короткі відомості щодо його навчання та закордонних відряджень, а також список основних праць. Тривалий час ця стаття була єдиною, що висвітлювала віхи біографії вченого.

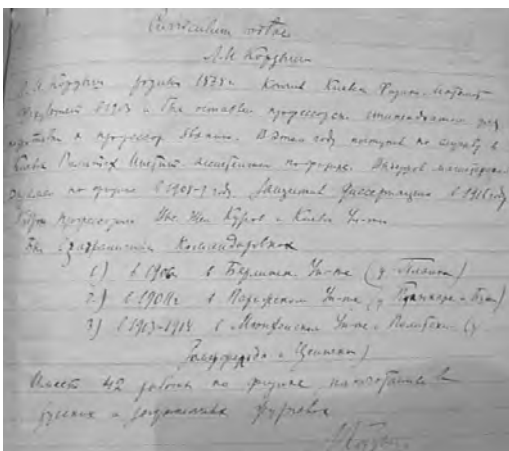
Наступна стаття про Л.Й.Кордиша з'явилась тільки через 45 років і була присвячена 100-річчю від дня його народження [3]. Тут більш детально розглядається його внесок в розвиток фізики, але деякі дати з життя вченого в порівнянні з некрологом 1933 року є іншими. Тому постає питання про уточнення життєпису Леона Йосифовича Кордиша.

На сьогодні існують деякі фрагментарні згадки про вченого, які, на жаль, далеко не повністю розкривають його життя та діяльність. Останньою з них є його невелика біографія в книзі «Загальна теорія відносності: випробування часом» [4].

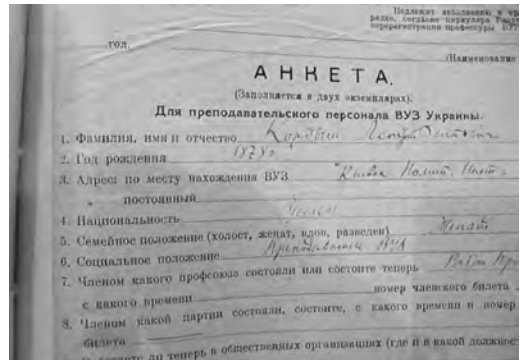
Особова справа Л.Й. Кордиша в Державному архіві м.Києва

Не дивлячись на те, що вчений працював у майже всіх вищих навчальних закладах Києва того часу (Київський університет, який він закінчував, Київсь-

Власноручно написаний Л.Й. Кордишем Curriculum Vitae, де вказано рік народження — 1878

кий політехнічний інститут, Вищі жіночі курси, Кадетське училище), відомості про нього можна знайти тільки часткові. У фонді Київського політехнічного інституту, що зберігається в Державному архіві м. Києва, нами була знайдена особова справа Л.Й.Кордиша [5], на основі якої були встановлені деякі нові відомості з життя вченого.

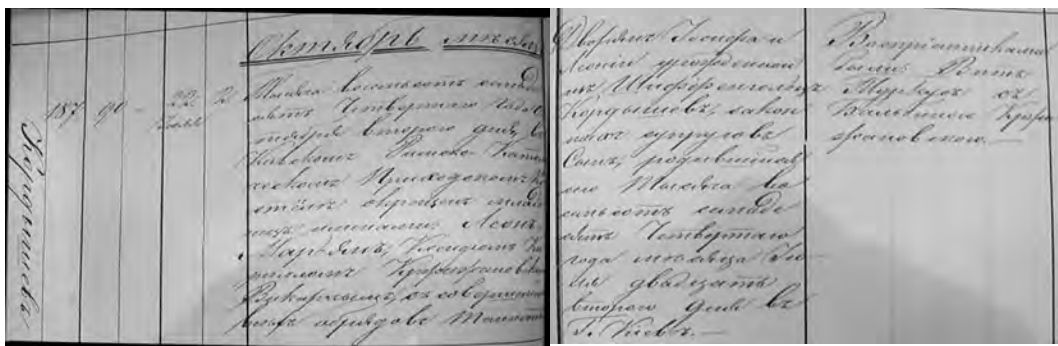

Анкета, яку заповнював Л.Й. Кордиш, рік народження — 1878

Насамперед в даній справі з'являються дві дати народження Л.Й.Кордиша. Згідно зі статтею метричної виписки Київського римсько-католицького приходського костюлу щодо осіб, які народились в 1874 році, він народився 22 липня 1874 року (запис у метричній книзі за № 187) [6]. З іншого боку, згідно з анкетною, яку заповнював вчений власноручно, рік його народження

Титульна сторінка метричної книги Київського римсько-католицького приходського костюлу

Запис про хрещення Л.Й. Кордиша в метричній книзі Київського римсько-католицького приходського костюлу

1878, що він також підтверджує і у написаному ним Curriculum Vitae.

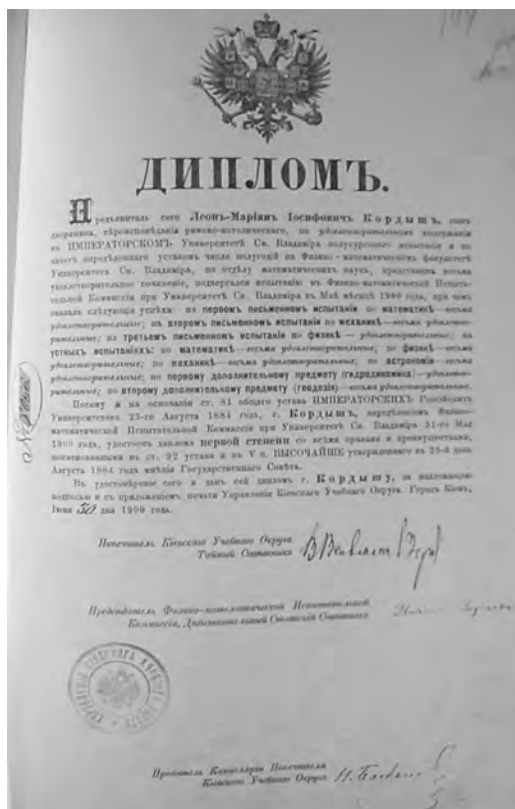
Згідно з документами Київського римсько-католицького приходського костюлу, тут 2 жовтня 1874 року була хрещена дитина з іменами Леон—Маріян... (далі йдуть ще чотири імені, але оскільки виписка є рукописною і можливі помилки при їх читанні, вони тут не подаються) у батьків — дворян Іосифа та Леонії Кордишів, що законно одружені. Отже, дата народження проф.Л.Й.Кордиша — 22 липня 1874 року.

Документи особової справи свідчать, що з 1884 по 1892 роки Л.Й.Кордиш навчався у 2-й Київській гімназії [7], яку закінчив з медаллю [5]. У 1895 році, як видно зі справи, був зарахований в ратники ополчення другого розряду.

31 травня 1900 року він закінчив Київський університет Св.Володимира по курсу математичних наук на фізико-математичному факультеті й отримав диплом першого ступеня. Був залишений професорським стипендіатом. В університеті Л.Й.Кордиш займався переважно механікою під керівництвом професора Г.К.Суслова та фізикою під керівництвом М.М.Шіллера.

З 1 лютого 1901 року Л.Й.Кордиш, згідно з постановою Ради Київського політехнічного інституту, призначається молодшим вільнонайманим лаборантом при кафедрі фізики. Восени 1902 року професор Г.Г.Де-Метц клопотав перед Радою КПІ про відрядження Л.Й.Кордиша за кордон для прослуховування деяких курсів з теорії світла, пружності та інших розділів фізики, які особливо цікавили вченого. Рада погодилась з клопотанням професора й дозволила дане відрядження. За цей час Л.Й.Кордиш пройшов стажування в Берліні у професора М.Планка з електромагнітної

диша за кордон для прослуховування деяких курсів з теорії світла, пружності та інших розділів фізики, які особливо цікавили вченого. Рада погодилась з клопотанням професора й дозволила дане відрядження. За цей час Л.Й.Кордиш пройшов стажування в Берліні у професора М.Планка з електромагнітної

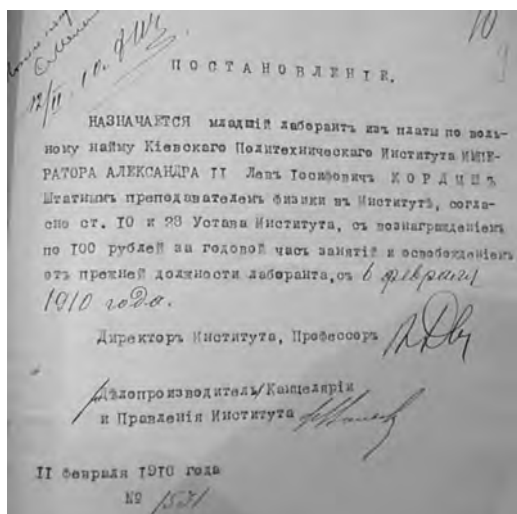

Диплом Л.Й. Кордиша про закінчення Київського університету Св. Володимира

теорії світла, а також самостійно розібрав два питання з теорії пружності. Після закінчення занять в Берліні він здійснив поїздку до Парижу, де ознайомився з будовою багатьох лабораторій. 15 грудня 1902 року професор Г.Г.Де-Метц дає позитивну характеристику відрядженню Л.Й.Кордиша: «Вважаю, що відрядження, дозволене Л.Й.Кордишу, досягло своєї мети» [5, с. 7].

У 1904 році вчений працював також викладачем в Жіночій гімназії Св.Катерини в м. Києві; в 1905 році здобув звання приват-доцента Київського університету [5]. У 1906 році було опубліковано статтю, в якій він, використовуючи теорію теплового випромінювання Планка, порівняв лінійчаті й смугасті спектри випромінювання і дійшов висновку, що смугасті спектри «виробляються» молекулами, а лінійчаті — атомами. Ряд праць Л.Й.Кордиша того часу присвячено теорії вторинних коливань. Він критикував існуючі тоді теорії і обґрунтував оригінальну теорію вторинних коливань, які фізично визначаються природою матеріальних резонаторів, узагальнив цю теорію на електромагнітні коливання та припустив існування комбінаційних світлових коливань.

6 лютого 1910 року молодший лаборант Л.Й.Кордиш був призначений штатним

Постанова про призначення Л.Й. Кордиша штатним викладачем КПП

Повідомлення про затвердження Л.Й. Кордиша надвірним радником

викладачем фізики в КПП. У 1911 році на час літніх канікул він приймав участь в роботі з'їзду природознавців у м. Кракові (Польща) та м. Карлсруе (Німеччина). У цьому ж році виходить перша його стаття з теорії відносності «Елементарний вивід основних формул теорії відносності» [8]. Вчений формулює принцип відносності: «Вираз або формулювання того закону, за яким протікає яке-небудь явище, не залежить від того, відносно якої системи координат оцінювати явище; взяті системи координат можуть знаходитись в відносному спокої або в відносному рівномірному поступальному русі» [8, с.43]. Далі він вказує, що другий постулат про сталість швидкості світла виходить як необхідний наслідок першого, що й доводить. Л.Й.Кордиш виводить перетворення Лоренца та отримує співвідношення поперечної та поздовжньої мас: «таке ж співвідношення, яке існує між поперечною і поздовжньою масами Лоренцевого електрону» [8, с.49].

Наказом по громадському відомству від 17 квітня 1912 року за № 17 Л.Й.Кордиш був затверджений в чині надвірного рад-

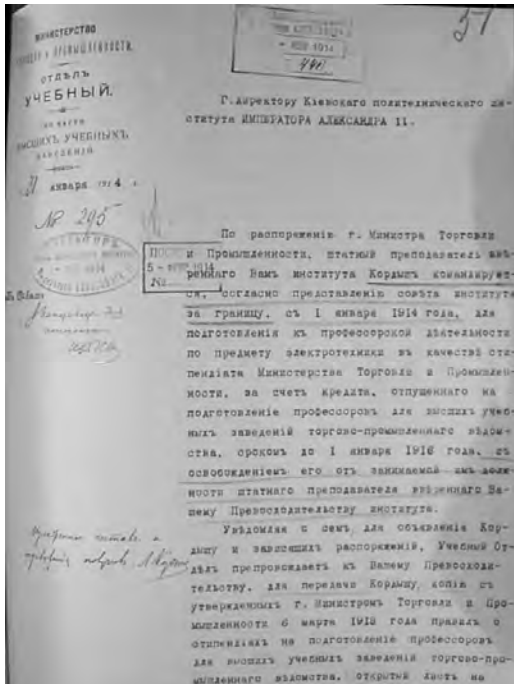
ника. У цей час він також викладає в Київському кадетському корпусі, Київському художньому училищі, Жіночій гімназії та технічних приватних курсах в м. Києві.

15 березня 1913 року професор Г.Г.Де-Метц направляє рапорт до механічного відділу КПП про клопотання щодо надання Л.Й.Кордишу відрядження за кордон на 2 роки для підготовки до професорського звання. Він дає наступний відгук про нього: «Під час роботи в інституті Л.Й.Кордиш отримав звання приват-доцента Університета Св.Володимира по фізиці після здачі магістерського іспиту та читання двох пробних лекцій. Численні заняття не дозволили досі Л.Й.Кордишу зосередитись на дисертації, а тому йому було б у вищій мірі корисно отримати закордонне відрядження на два роки для підготовки магістерської дисертації. Звертаючи увагу на його підготовку, наукові труди та бажання працювати, я не сумніваюсь, що відрядження досягне поставленої мети й що в особі Л.Й.Кордиша наше відомство отримає корисного діяча на кафедрі фізики» [5, с. 27]. 23 березня 1913 року на засіданні механічного відділу було постановлено підтримати клопотання професора Г.Г.Де-Метца про закордонну поїздку Л.Й.Кордиша.

Згідно з клопотанням Ради КПП від 30 березня 1913 року, вченого було направлено у відрядження за кордон з науковою метою з 1 червня по 15 серпня 1913 року. Вже 18 червня 1913 року Рада КПП направляє в учбовий відділ Міністерства торгівлі та промисловості прохання даного відділу передати клопотання міністру торгівлі та промисловості про відрядження за кордон штатного викладача фізики Л.Й.Кордиша як міністерського стипендіата для підготовки до професорської діяльності. На жаль, дане направлення не досягло бажаної мети. Вже 11 вересня 1913 року було знову порушене клопотання перед міністерством про відрядження викладача Л.Й.Кордиша за кордон, але була змінена спеціальність: з

фізики на електротехніку. Мотивами даного відрядження були розширення викладання техніки слабких струмів та бездротового телеграфування і необхідність збільшення кількості викладачів з даних тем. Декан механічного відділу 10 грудня 1913 року направляє рапорт до директора КПП, в якому містилось прохання призначити Л.Й.Кордишу керівником професора А.В.Круковського, а також зазначались основні питання, які вчений мав розглянути під час свого відрядження та підготовки дисертації: вивчення основних вимірювань, необхідних в техніці телеграфування кабелями, телеграфування дротами і без них, вимірювання в техніці бездротового телеграфування; вивчення наукової постановки вищезгаданих розділів техніки слабких струмів; подальший розвиток та дослідження деяких питань з цих розділів; вивчення практичної постановки бездротового телеграфування та передачі радіотелеграфних сигналів; огляд та вивчення на практиці дії радіотелеграфних станцій найбільш розповсюджених типів. Під час відрядження планувалось: 2 семестри перебувати в політехнікумі та університеті в м. Мюнхен; 1 семестр — в Страсбурзькому університеті; 1 семестр — в Дармштатському політехнікумі; канікулярний період планувалось використати для огляду радіотелеграфних установок в Парижі, Берліні, Науені та Данцігу. З 1 січня 1914 року, згідно з розпорядженням міністра торгівлі та промисловості, Л.Й.Кордиш був відряджений для підготовки до професорської діяльності по предмету електротехніка як стипендіат Міністерства торгівлі та промисловості за рахунок кредиту, відпущеною на підготовку професорів для вищих учбових закладів торгово-промислового відомства.

З цього ж часу він звільняється від посади штатного викладача фізики КПП. Через рік (з 1 січня 1915 року й по 1 січня 1916 року) вчений командирований до занять в КПП. У 1916 році професор А.В.Круковський дає позитивну характеристику підготовки Л.Й.Корди-

Розпорядження про відрядження Л.Й.Кордиша за кордон для підготовки до професорської діяльності

ша до викладацької діяльності з електротехніки. 12 лютого 1916 року учбовий відділ КПП просить надати йому посаду викладача. 23 лютого директор КПП направляє до деканів механічного, інженерного та хімічного відділів запити щодо надання даної посади. Однак на інженерному та хімічному відділу були відсутні вільні вакансії. На зборах механічного відділу 22 березня 1916 року після заслуговування роз'яснень професора А.В.Круковського від 29 лютого та надання ним письмово мотивів щодо даного питання було вирішено надати на наступний учбовий рік Л.Й.Кордишу факультативний курс «Електромагнітні коливання та бездротове телеграфування та телефонія» в розмірі 2 семестрових годин.

27 січня 1917 року професор Л.Й.Кордиш був також обраний фізико-математичним відділом Вищих жіночих курсів у члени фізико-математичного відділення по кафедрі фізичної географії [9]. Згідно з протоколом засідання Вищих жіночих

курсів від 19 травня 1917 року [8], вчений пропонувався на кандидатуру декана фізико-математичного відділення, але він від посади відмовився.

У 1918 році виходить друга стаття Л.І.Кордиша, присвячена питанням теорії відносності, «Гравітація й інерція» [10], де він розглядає та дає характеристики існуючим на той час теоріям: теорії М.Абрагама: «... побудував теорію гравітації, що не узгоджується з елементарною теорією відносності в таких областях простору, в яких остання могла би мати застосування і таким чином, приймаючи цю теорію, ми повинні були б мати справу з усіма аргументами, що говорять на користь елементарної теорії відносності» [10, с.6]; теорії Г.Нордстрема: «характерним для даної теорії є те, що швидкість світла в порожнечі приймається незалежною від величини гравітаційного потенціалу» [10, с.6]; теорії Г.Мі: «... теорія гравітації, загалом доволі проста» [10, с.6], яка «... не задовольняє постулату про тотожність інертної і важкої маси» [10, с.13]. У першій частині статті Л.Й.Кордиш виводить формули, що отримав Г.Нордстрем, і порівнює його підходи з іншими підходами: «Нордстрем при своїй побудові теорії гравітації припускає, як і Абрагам, що для гравітаційного поля має місце рівняння Лапласа і Пуассона для електростатичного поля» [10, с.10]. У другій частині Л.Й.Кордиш розглядає теорію Ейнштейна, детальний вивід його рівнянь і робить висновок, що «... інерція рухомого тіла збільшується від скупчення й наявності інших мас; енергія ж нерухомого тіла зменшується від наявності інших тіл. Але якщо інерція тіла залежить від наявності інших мас, збільшуючись разом з останніми, то існує можливість припустити, що інерція прямо обумовлена присутністю інших мас» [10, с.36]. У наступній праці «Гравітаційна теорія дифракційних явищ» [11] Л.Й.Кордиш застосовує загальну теорію відносності до пояснення явища дифракції.

З 15 липня 1922 року Л.Й.Кордиш займає посаду професора електротехнічного факультету КПІ, а з 3 жовтня 1925 року затверджується керівником секції кафедри електротехніки в КПІ. З 6 лютого 1926 року він — керівник секції теоретичної фізики кафедри фізики в Київському інституті народної освіти [12].

У 1924 році виходять дві праці вченого — «Електромагнітні хвилі зі швидкостями, більшими швидкості світла» [13] та «Теорія відносності й теорія квант» [14, 15]. У першій праці він, розв'язуючи рівняння електромагнітного поля, розглянув можливість існування електромагнітних хвиль, що поширюються з надсвітловими швидкостями і підпорядковуються рівнянням Максвелла. «... Можуть існувати хвилі, що розповсюджуються зі швидкостями, більшими швидкості світла, причому поширення таких хвиль також підпорядковується рівнянням Максвелла», — писав вчений [13, с.10].

У другій статті Л.Й.Кордиш висловив припущення щодо існування гравітаційних міжмолекулярних полів. Розпочинає він її з формулювання: «Гіпотеза квант вказує на існування особливого закону, що регулює перебіг молекулярних процесів. Або, якщо не говорити про фізичний закон як про деяку функціональну залежність, що пов'язує кінцеве число доволі визначених параметрів, то гіпотеза квант вказує на існування деякої своєрідності, що виступає і є характерною для явищ мікрокосмосу, на відміну від підлягаючих спостереженню середніх результатів в явищах макрокосмосу. Тому можливо робити різні спеціальні припущення, що відносяться до інтрамолекулярного простору і не виступають в кінцевих протягах. З цієї точки зору, можливо, наприклад, допустити існування настільки інтенсивних полів, гравітаційних або електричних, що звичайний елемент довжини дуги або ... елемент дуги світлового променя не буде вже Евклідовим $ds^2 = \sum dx^2$, а повинен мати більш загальний вираз $ds^2 = \sum_i \sum_k a_{ik} dx_j dx_k$ » [14, с. 11].

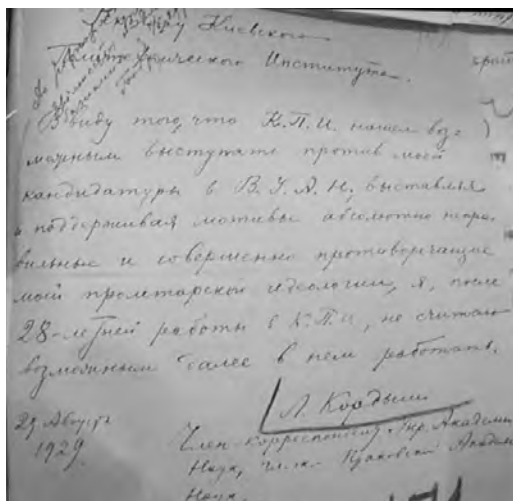
Далі Л.Й.Кордиш розглядає «... умови, які накладає теорія квант на величини, що визначають можливі стани фізичних елементарних індивідуумів» [14, с.13].

Навесні 1929 року кандидатуру Л.Й.Кордиша було подано на обрання дійсним членом Всеукраїнської академії наук, про що надійшло повідомлення у «Вісті ВУЦВК» від 26 травня 1929 року (№ 119, с. 8). Однак з цього часу друкується ряд негативних відгуків про кандидатуру Л.Й.Кордиша в «Вістях ВУЦВК» та «Пролетарській правді».

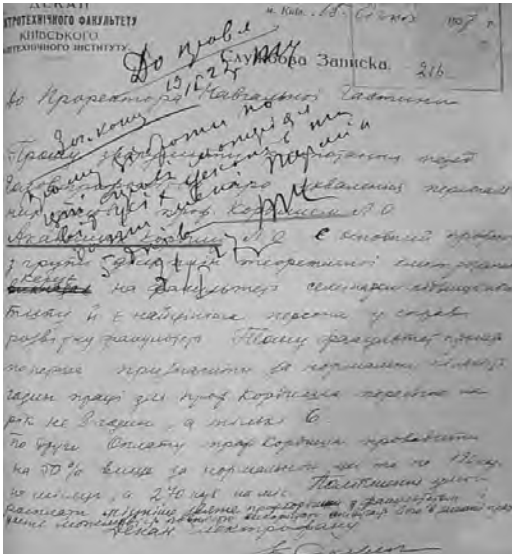
Так, «Вісті ВУЦВК» від 31 травня 1929 р. (№ 123, с.5) пишуть, що «...центральне бюро секції наукових робітників висловлюється проти таких кандидатів на дійсні члени ВУАН: Кордиш Л.І.»

«Вісті ВУЦВК» від 2 червня 1929 р. (№ 125, с.2) інформують: «Український інститут марксизму-ленінізму про кандидатів та членів ВУАН. ...Пленум українського інституту марксизму-ленінізму вважає за доконче рішуче одвести нижчеподані кандидатури, як такі, що репрезентують ідеалістичні, реакційні течії й тенденції в науці та громадському житті і не відповідають тим вимогам, що їх ставить соціалістичне будівництво перед науковими робітниками: Кордиш Л.І.»

«Вісті ВУЦВК» від 11 червня 1929 р. (№ 132, с.4): «Бюро Харківської секції

Заява про звільнення з посади професора
КПІ

Службова записка

наукових робітників про вибори. ... Бюро висловлюється проти таких кандидатур: Кордиш Л.І.»

«Пролетарська правда» від 11 червня 1929 р. (№ 131, с.2): «Загальні збори професорів, викладачів, студентів та співробітників КВЗІ (Київського ветзоотехнічного інституту), обміркувавши список кандидатів до складу ВУАН, ухвалили: ..Збори висловлюються проти таких кандидатур, які не відповідають вимогам радянської Академії: Кордиш — зовсім не бере участі в громадській роботі, абсолютно не виявив позитивного ставлення до соціалістичного будівництва».

Таким чином, кандидатура Л.Й.Кордиша не була підтримана науковою громадськістю того часу. Можлива причина такої реакції полягала зовсім не в несумлінному виконанні ним своїх обов'язків як викладача та громадянина тогочасного Радянського Союзу, а у дворянському походженні вченого. Ще продовжували виходити в газетах відгуки про

кандидатури, а Л.Й.Кордиш вже подав до секретаріату ВУАН заяву — відмову від того, щоб бути кандидатом в члени ВУАН, що й було надруковано в «Пролетарській правді» від 9 червня 1929 р. (№ 130, с.3): «До секретаріату в справах виборів подали заяви про зняття своїх кандидатур іще такі вчені: Кордиш Л.І.» Також у «Вістях ВУАН» за травень—червень 1929 р. (№ 5—6, с. 56) повідомлялося: «8 червня минув законний термін, протягом якого кандидати на дійсні члени ВУАН, що їх прізвища були опубліковані у «Вістях ВУЦВК» та «Пролетарській правді», мали право зняти свої кандидатури. Заяви про зняття своїх кандидатур подали такі особи: ...Л.Кордиш». Оскільки він зняв свою кандидатуру, його не розглядали на дане звання [16, 17].

З 1 жовтня 1929 року Л.Й.Кордиш звільняється за власним бажанням з посади штатного професора КПП. Згідно з його заявою, причиною звільнення був виступ КПП проти його кандидатури в члени ВУАН: «...Виставляючи і підтримуючи мотиви абсолютно невірні й цілком суперечні моїй пролетарській ідеології, я після 28 років роботи в КПП не вважаю можливим далі в ньому працювати» [5, с.126].

Беручи до уваги дану заяву, бачимо, що Л.Кордиш підписується як член-кореспондент Української академії наук та член-кореспондент Краківської академії наук. Також у його особовій справі існує ще одна заява 1927 року, де автор заяви називає Л.Кордиша академіком.

Безумовно, ці джерела ще потребують вивчення та пояснення, однак наявні на сьогодні офіційні публікації в пресі, які висвітлювали діяльність ВУАН, свідчать, що Л.Й.Кордиша не було обрано членом-кореспондентом Всеукраїнської академії наук.

1. Гольдман О. Фізика на Україні у 10-ту річницю Радянської України // Вісн. природознавства. — 1927. — № 5—6 (листопад—грудень). — С.257—272.

2. Штрум Л.Я. Леон Иосифович Кордыш [Некролог] // Успехи физ. наук. — 1933. — Т. 13, вып. 6. — С. 970—975.

3. Янковский А.К. Леон Иосифович Кордыш (к 100-летию со дня рождения) // Очерки по истории математики и физики на Украине. — Киев: Наук. думка, 1978. — С. 167—170.

4. Яцків Я.С., Александров О.М., Вавилова І.Б. Загальна теорія відносності: випробування часом. — К.: ГАО НАН України, 2005. — 288 с.
5. Державний архів м. Києва (ДАК), ф.18, оп.2, спр. № 128.
6. ДАК, ф.312, оп.1, спр. № 106.
7. ДАК, ф.81, оп.59, спр. № 189.
8. Кордыш Л.И. Элементарный вывод основных формул теории относительности // Изв. Киев. политехн. ин-та. — 1911. — Кн.1. — С.43—51.
9. ДАК, ф.244, оп. 17, спр. № 528.
10. Кордыш Л.И. Гравитация и инерция // Унив. изв. — 1918. — № 3/4. — С.21—36.
11. Кордыш Л.И. Гравитационная теория дифракционных явлений // Там же. — С.1—20.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. ф.166, оп.2, спр. № 1183, с.49.
13. Кордыш Л.И. Электромагнитные волны со скоростями, большими скорости света // Изв. Киев. политехн. и с.х. ин-тов. — 1924. — Кн.1, вып.1. — С.9—10.
14. Кордыш Л.И. Теория относительности и теория квант // Там же. — С.10—17.
15. Кордыш Л.И. Теория релятивистости и теория кванта // Зап. фіз.-мат. відділу. — 1924. — Т.1, вип.2. — С.75—80.
16. Віснi ВУАН. — 1929 — № 5—6 (травень—червень). — С.57.
17. Пролетарська правда. — 1929. — 14 червня (№ 134). — С.4.

Додатки

Короткі відомості про Леона-Маріяна Йосифовича Кордиша

Ім'я	Леон-Маріян (можливі варіанти: Леонід, Лев)
По батькові	Йосипович (Осипович, Йосифович)
Прізвище	Кордиш (можливі варіанти: Кордишев, Кардаш, Кардиш)
Дата народження	22 липня 1874 року
Місце народження	м.Київ
Віросповідання	Римсько-католицьке (охрещений 2 жовтня 1874 року в Київському римсько-католицькому приходському костьолі)
Соціальний статус	Дворянин, викладач
Національність	Росіянин
Сімейне положення	Одружений (дружина Ірина Яківна)
Освіта	Вища (2-а Київська гімназія з медаллю; в 1900 р. Київський університет)
Робота	1901—1910 рр. — молодший лаборант КПП 1904 р. — викладач в Жіночій гімназії Св.Катерини в м.Києві 1905 р. — приват-доцент Київського університету 1908—1909 рр. — витримав магістерський іспит по фізиці 1910 р. — штатний викладач КПП 1912 р. — затверджений в чині надвірного радника 1916 р. — захистив дисертацію 1917 р. — член фізико-математичного відділення по кафедрі фізичної географії Вищих жіночих курсів 1922 р. — професор електротехнічного факультету КПП 1925 р. — керівник секції кафедри електротехніки КПП 1926 р. — дійсний член кафедри фізики в м.Києві й керівник секції теоретичної фізики
Відрядження	1902 р. — Берлін, Париж 1911 р. — Краків, Карлсруе 1913 р. — міста Німеччини 1914 р. — Париж, Берлін, Науен та Данціг
Учбові заклади, в яких мав викладацьку діяльність	КПП, Київський університет, Вищі жіночі курси, Жіноча гімназія Св.Катерини, Київський кадетський корпус, Київський інститут народної освіти, Таврійський університет, Київське художнє училище, Технічні приватні курси в м.Києві
Дата смерті	11 червня 1932 року, м.Київ

Основні праці Л.Й. Кордиша

1. *Закономерности* в спектрах // Физ. обозрение. — 1905. — Т.6, № 5. — С.193—216.
2. *Полосатые* спектры // Журн. Рус. физ.-хим. об-ва. Физ. отдел. — 1906. — Т.38. — С.96—119.
3. *О закономерностях* в строении полосатых спектров // Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. — 1906. — Т.38, вып. 8.— С.145—155.
4. *К вопросу* о происхождении вторичных колебаний // Изв. Киев. политехн. ин-та. — 1911. — Кн.3. — С.189—211.
5. *Элементарный* вывод основных формул теории относительности // Там же. — 1911. — Кн.1. — С.43—51.
6. *Движение* света в средах, обладающих рассеивающей способностью // Унив. известия.—1912. — Август. — С.1—25.
7. *Дисперсия* белого света. — К., 1913. — 38 с. (отд.оттиск из протоколов Физико-математического общества при Университете Св.Владимира).
8. *Аномальные* явления Зеемана // Изв. Киев. политехн. ин-та. — 1915. — Кн.1. — С.55—223.
9. *К теории* физических размерностей // Там же. — 1915. — Кн.2. — С.411—418.
10. *Аномальные* явления Зеемана. — Киев: Типография т-ва «И.Н.Кушнерев и Ко», 1915. — 171 с.
11. *X-лучи* и их волновая природа // Физ. обозрение. — 1916. — Т.17, № 1-2. — С.54—75.
12. *К вопросу* о происхождении характеристических X-лучей // Унив. изв. — 1916. — № 11/12. — С.17—44.
13. *Движение* электрона в магнитном поле при действии центральной силы // Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. Ч. физ. — 1917. — Т.49, № 1. — С.22—36.
14. *Гравитация* и инерция // Унив. изв. — 1918. — № 3/4. — С.1—36.
15. *Гравитационная* теория дифракционных явлений // Там же. — 1918. — № 3/4. — С.1—20.
16. *Причины* теории непрерывного спектра X-лучей // Зап. физ.-мат. відділу. — 1923. — Т.1, вип.2. — С.72—75.
17. *Электромагнитные* волны со скоростями, большими скорости света // Изв. Киев. политехн. и с.х. ин-тов. — 1924. — Кн.1, вып.1. — С.9—10.
18. *Теория* относительности и теория квант // Там же. — С.10—17.
19. *Теорія* релятивності й теорія кванта // Зап. фіз.-мат. відділу. — 1924. — Т.1, вип.2. — С. 75—80.
20. *Die Epstein-Sommerfeldsche* Quantenregel // Zeitschrift für Physik. — 1925. — Bd.33. — S.214—218.
21. *До теорії* надпровідності // Укр. фіз. зап. — 1926. — Т.1, зш.1. — С.56—69.
22. *Закопи* теорії гравітації Ейнштейна, які можна вивести з ньютонівських потенціалів // Зап. Київ. ін-ту нар. освіти. — 1926. — Кн.1. — С.127—128.
23. *Умови* рівноваги в системі, що складається з вільних і зв'язаних електронів, йонів і атомів і являє «наелектрований провідник» // Укр. фіз. зап. — 1927. — Т.1, зш.2. — С.28—35.
24. *Основні* характеристики процесів у провіднику зі струмом // Зап. Київ. ін-ту нар. освіти. — 1927. — Кн.2. — С.107—112.
25. *Електротехніка*. Основи теоретичні. — К.:Держ. вид-во України, 1927. — 344 с.
26. *Про деякі* особливості хвильової Бройля-Шрьодінгера теорії // Укр. фіз. зап. — 1928. — Т.1, зш.3. — С.21—28.
27. *Характерні* риси матричної теорії // Там само. — С.11—20.
28. *До зв'язку* хвильової теорії з матричною // Зап. Київ. ін-ту нар. освіти. — 1928. — Кн.3. — С.219—224.
29. *Теорія* електромагнітного поля. [Курс лекцій, що читав проф.Кордиш Л.Й. в Київському Інституті народної освіти в 1926/27 учб.році]. — К.: Видавничка комісія І.Н.О. (надруковано всього в 50 примірниках).
30. *До теорії* феромагнетизму // До десятиріччя існування електротехнічного факультету Київського політехнічного інституту. — К., 1929. — С.19—28.
31. *Физические* основы высокочастотной связи. — Харьков; Киев: Гос. науч.-техн. изд-во Украины, 1934. — 144 с. (спільно з Телеснін Р.В., посмертне видання).
32. *Електротехніка* високої частоти. Загальні теоретичні основи. — Харків; Київ: Держ. наук.-техн. вид-во України, 1934. — Ч.1. — 387 с. (посмертне видання).

Одержано 03.10.2006

О.Ю. Колтачихина

Новые страницы из жизни физика-теоретика Леона Иосифовича Кордыша

Рассмотрены новые страницы из жизни физика-теоретика Леона Иосифовича Кордыша, в частности уточнение даты рождения, научная жизнь, а также вопрос о присуждении ему звания члена-корреспондента Всеукраинской академии наук.